

Beata Dyrda¹

Twórcze rozwiązywanie problemów w kształceniu nauczycieli

„Im więcej twórczego myślenia tym więcej oryginalnych idei,
tym większa kompetencja w ich urzeczywistnieniu
i głębsza satysfakcja z osobistych osiągnięć”

(J. Chaffee, 2001, s. 106)

Wprowadzenie

Postulaty związane z prokreatywnością od kilku lat są obecne niemal w każdej pracy podejmującej zagadnienia z pedagogiki, psychologii czy socjologii edukacji. Autorzy odwołują się w nich do uzasadnień związanych z kondycją współczesnej edukacji, zmieniającą się technologią informatyczną oraz nowymi wyzwaniem jakie stawia nam postindustrialne społeczeństwo. Twórczość i zdolności kreatywne człowieka stają się swoistym antidotum i narzędziem ułatwiającym mu funkcjonowanie i radzenie sobie w nowych i nieznanym wcześniej sytuacjach oraz warunkującym osiąganie sukcesów w dziedzinach jego profesjonalnej działalności. Twórczość i zdolności kreatywne jawią się zatem jako sposób na przetrwanie i szansa na rozwój, mają zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania w dzisiejszej rzeczywistości.

We współczesnych pedeutologicznych koncepcjach kształcenia nauczycieli podkreśla się rolę i znaczenie przygotowania kandydatów na nauczycieli do rozwijania twórczości uczniów. Wśród ważnych elementów składających się na kompetencje współczesnego nauczyciela pojawiają się tzw. kompetencje kreatywne, które wiążą się z innowacyjnością oraz twórczą, prorozwojową skutecznością działań nauczyciela. Od nauczyciela, który skutecznie potrafi stymulować twórcze myślenie i ekspresję uczniów oczekuje się elastyczności, umiejętności dostosowywania stylu pracy i organizacji procesu dydaktycznego do specyfiki, zdolności i rozwoju jego wychowanków, innowacyjności i umiejętności wykorzystywania w swojej pracy nowych metod nauczania. Oczekiwania te są zasadne, gdyż w dzisiejszej szkole tradycyjne, wypracowane wzory zachowań i sposoby reagowania w relacjach nauczyciel – uczniowie częstokroć stają się zawodne i bezużyteczne, a współczesny nauczyciel skazany jest na poszukiwanie nowych rozwiązań, metod działania oraz nieznanym dotąd rozwiązań organizacyjnych. Twórczość nauczycielska jawi się zatem jako niezbędna potrzeba, trwały element towarzyszący pracy nauczyciela, który pozwala pokonywać i skutecznie eliminować różnorodne bariery, zapobiega rutynie oraz wzbogaca nauczycielską osobowość.

---

¹ Beata Dyrda, dr – Uniwersytet Śląski, Instytut Pedagogiki, Zakład Pedeutologii i Zarządzania Oświatą.

Znaczenie twórczości w profesji nauczycielskiej

Rozpatrując zagadnienie znaczenia twórczości w profesji nauczycielskiej należy odwołać się do problemów i kwestii związanych z pedagogiką twórczości a w jej ramach z pedeutologią. W najnowszych koncepcjach pedeutologicznych odnajdujemy zasadne stanowiska wyodrębniające w pedagogice twórczości tzw. pedeutologię twórczości, której zadaniem jest koncentrowanie się na twórczości, nowoczesnej pracy pedagogicznej i innowacyjności nauczycielskiej². Pedeutologia twórczości winna zajmować się szerokimi problemami dotyczącymi twórczego nauczania, istoty twórczości nauczycielskiej, kształcenia twórczych nauczycieli, osobowości twórczych nauczycieli oraz jej wpływu na rozwijanie twórczej osobowości uczniów. Skoro działalność innowacyjna nauczyciela staje się nieodłącznym elementem nowoczesnej pracy pedagogicznej, zatem przygotowanie do twórczych działań powinno stać się trwałym elementem kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli. Tylko takie przygotowanie kadry nauczycielskiej pozwoli w praktyce urzeczywistnić ideę twórczej edukacji i twórczej szkoły.

Twórczość w profesji nauczycielskiej jest środkiem przeciwdziałającym skostnieniu i rutynie, dostarcza środków do wprowadzania zmian oraz pomaga utrzymać „młodzieńczy” entuzjazm i tym samym zapobiega wypaleniu zawodowemu. Twórczość ma działanie terapeutyczne i odprężające, pozwala pozbyć się problemów i uniknąć frustracji.³ Christopher Day⁴ przywołując własnego autorstwa koncepcję „nauczania z pasją” uważa, że wśród czynników sprzyjających „nauczaniu z pasją” należy wymienić umiejętność wyciągania wniosków z doświadczeń i praktyki pedagogicznej oraz zdolność dostosowywania się do okoliczności, które to nie są możliwe do osiągnięcia bez otwartej i twórczej postawy nauczyciela wobec zadań i sytuacji z jakimi na co dzień spotyka się w szkole.

Rozwijanie i kształcenie myślenia twórczego traktowane jest jako podstawowa zasada nowoczesnej edukacji oraz jeden z ważniejszych jej priorytetów. Idea nauczania twórczego rozwiązywania problemów i kreatywnego myślenia wywodzi się z psychologii humanistycznej, w której egalitarne podejście do twórczości zakłada, że wszyscy ludzie dysponują potencjałem twórczym, chociaż nie każdy potrafi go odpowiednio wykorzystywać. Humanistyczna koncepcja psychologii wraz z jej pankreakcjonizmem, spowodowała, że twórczość przestała być domeną ludzi wybitnych i genialnych i stała się udziałem każdego człowieka w jego codziennej działalności. Twórczość, myślenie twórcze dotyczy każdej ludzkiej aktywności, może ujawniać się w różnych sferach aktywności człowieka, nie tylko w sztuce i nauce, ale także w codziennych, zwyczajnych działaniach, takich na przykład jak wychowywanie, nauczanie, zarządzanie zespołami pracowników czy kierowanie szkołą. Człowiek twórczy w aspekcie potencjalnym

---

² D. Ekiert-Oldroyd (2003) *Pedeutologiczne konteksty dydaktyki twórczości i ich pragmatyczne implikacje (pedeutologia twórczości a dydaktyka twórczości)*. [W:] Szmidt, K. J. (red.) *Dydaktyka twórczości. Koncepcje – problemy – rozwiązania*. Oficyna Wydawnicza „IMPULS”, Kraków, s.135-158.

³ J. Chaffee (2001) *Potega twórczego myślenia*. (tłum. M. Czeakański). Grupa Wydawnicza Bertelsmann, Warszawa.

⁴ Wykład prof. Christopher Day pod tytułem: *Nauczanie z pasją. Jak realizować się w zawodzie nauczyciela* wygłoszony podczas Konferencji Pedagogicznej „Nauczanie z pasją”. Warszawa, 25.05.2005.

jest także twórczy w aspekcie działaniowym. Zwolennicy takiego podejścia zakładają, iż można ludziom pomóc w urzeczywistnianiu i wykorzystywaniu ich możliwości związanych z twórczością na przykład poprzez uczenie ich różnorodnych metod i technik twórczego myślenia. Interesujący jest fakt, iż stosowanie specjalnych technik, które stymulują twórczość postuluje się nie tylko w pracy z dziećmi, ale także wobec dorosłych. Wielu bowiem z nich w dzieciństwie blokowano zdolności do myślenia twórczego i wymagają oni korekcji i reedukacji w zakresie twórczości.

Rozwijanie twórczości

Rozwijanie kreatywności jako stałej cechy nauczycieli pojawia się również w koncepcjach edukacji do twórczości i w jej ramach, w treningach twórczego myślenia dla nauczycieli. Uważa się, że pod wpływem takiego treningu nauczyciele stają się bardziej twórczy oraz potrafią skuteczniej wspierać twórcze uzdolnienia i pozytywnie wpływać na poziom kreatywności swoich uczniów⁵. Wprowadzanie treningu twórczego myślenia do edukacji i przygotowania zawodowego przyszłych nauczycieli przyczynia się do rozwijania ich dyspozycji twórczych i twórczej postawy, ma pozytywny wpływ na samorealizację i zdrowie psychiczne⁶. Doświadczenia zdobyte w czasie zajęć z treningu twórczości pozwalają na uzyskanie szerszej perspektywy rzeczywistości pedagogicznej, rozwijają postawy sprzyjającej twórczej pracy badawczej. Wśród postaw tych należy wymienić: odporność na stres, radzenie sobie z krytyką i ośmieszeniem, niezależność, nonkonformizm, otwartość na nowości, umiejętność dostrzegania problemów, formułowania pytań, akceptację niejednoznaczności, kwestionowanie tez oczywistych, przyznanie się do niewiedzy⁷.

Twórczy nauczyciel trafniej diagnozuje twórczość swoich uczniów, potrafi docenić jej efekty, adekwatnie na nie reagować, czyli rozpoznawać zachowania będące przejawem twórczości, wzmacniać i nagradzać ekspresję twórczą wychowanków. Wywiera tym samym niezwykle pozytywny wpływ na uczniów. Zatem stymulując i rozwijając twórczość nauczycieli pośrednio oddziałujemy na twórczość uczniów. Banasiak⁸ przytacza cechy ludzi twórczych, które mają zasadniczą wartość i są przydatne w kierowaniu wychowaniem i nauczaniu dzieci i młodzieży. Są to między innymi: stanowczość, przywództwo, inicjatywa, aktywność, silna motywacja, umiłowanie i zapał do pracy, energia, dokładność, niezależność, konstruktywność myślenia, wielość zainteresowań, witalność, entuzjazm. Autor wskazuje, że każde twórcze działanie jakie niesie za sobą udział w treningu twórczości nie pozostaje bez wpływu na osobowość uczestników. Analizując natomiast wspomniane cechy osób twórczych dochodzimy do wniosku, że są one bardzo potrzebne w działalności pedagogicznej.

Trening twórczości przynosi wieloaspektowe korzyści dla uczestników, stymuluje ich dyspozycje twórcze, rozwija postawę otwartości na nowości i różnorodności świata, wzmacnia i kształtuje wyobraźnię a także przełamuje bariery uniemożliwiające lepsze poznanie siebie i innych.

---

⁵ E. Nęcka (2001) *Psychologia twórczości*. GWP, Gdańsk.

⁶ K. J. Szmidt (2001) *Szkice do pedagogiki twórczości*. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.

⁷ B. Matwiejów (1995) *Twórcze aspekty badawczej i praktycznej działalności nauczycieli*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Pedagogiczne, Z. 22.

⁸ Banasiak, J. (1975) *Z rozważań o nauczycielu twórczym*. „Kwartalnik Pedagogiczny” nr 2.

Trening twórczości w ujęciu Edwarda Nęcki⁹ ma za zadanie wpłynąć na podwyższenie twórczego potencjału jego uczestników i dotyczy nabywania wprawy w praktycznym ćwiczeniu umiejętności koniecznych w twórczym działaniu i twórczym rozwiązywaniu problemów. Nauczanie twórczości w ramach treningu twórczości, wiąże się z taką organizacją procesu dydaktycznego, która pozwala na poznanie przez uczniów, studentów zasad twórczego myślenia oraz przyswojenie podstawowych technik twórczego rozwiązywania problemów i sposobów pokonywania przeszkód i barier utrudniających generowanie nowych i oryginalnych pomysłów rozwiązywania problemów. Autor uważa, iż nauka myślenia twórczego jest tak samo ważna i istotna jak nauczanie innych przedmiotów, a trenowanie twórczości jest możliwe jeśli przyjmiemy, że myślenie i działanie twórcze nie wymaga stosowania niezwykłych operacji umysłowych lecz potraktujemy je jak każdy, inny rodzaj aktywności człowieka, odwołujący się do „zwyczajnych” operacji intelektualnych i myślowych¹⁰. Efekty treningu twórczego myślenia dotyczą także aktywności nie związanej bezpośrednio z twórczością. Osoby, które uczestniczą w treningu stają się bardziej aktywne, rozwijają umiejętność współpracy grupowej, rozwijają myślenie refleksyjne, rozbudzają autonomiczną motywację wewnętrzną, są bardziej samodzielne oraz otwarte na innych i nowe doświadczenia. Do pozytywnych cech jakie rozwija trening twórczego myślenia należą: otwartość umysłu, umiejętność praktycznego wykorzystania wiedzy, aktywność umysłowa, ciekawość, niezależność myślenia, umiejętność dyskusowania, wnikliwość, intuicja, iluminacja i wyobraźnia, samoświadomość, innowacyjność myślenia.

Twórcze rozwiązywanie problemów

Metody twórczego rozwiązywania problemów, zwane też heurystykami myślowymi, rozwijają ten rodzaj myślenia, który bezpośrednio związany jest z twórczością. Posługiwanie się w praktyce tymi metodami rozwija umiejętność dostrzegania i trafnego formułowania problemów, uczy wrażliwości na problemy oraz pokazuje jak skutecznie generować wiele możliwych rozwiązań problemów. Heurystyki myślowe umożliwiają uzyskanie twórczych kombinacji, prowadzą do odkrywania nowych i oryginalnych rozwiązań.

Wśród różnych propozycji i modeli myślenia opartych na twórczym rozwiązywaniu problemów, jakie można wykorzystywać w pracy dydaktycznej warto bliżej przyjrzeć się trzem.

Ciekawą propozycją zastosowania twórczego rozwiązywania problemów jest proces czynności badawczych autorstwa C. S. Nosal¹¹. Autor uważa, że kształcenie twórczości możliwe jest w sytuacjach związanych z rozwiązywaniem problemów, które wymagają twórczego myślenia. Kształcenie dla twórczości, które autor utożsamia z kształceniem problemowym opiera się na łączeniu rozumienia i nabywania wiedzy z

---

⁹ E. Nęcka (1992) *Trening twórczości*. Polskie Towarzystwo Psychologiczne Pracownia Wydawnicza, Olsztyn.

¹⁰ E. Nęcka (1998) *Trening twórczości. Podręcznik dla psychologów, pedagogów i nauczycieli*. Oficyna Wydawnicza „IMPULS”, Kraków, s.11-12.

¹¹ C. S. Nosal (1992) *Kształcenie dla twórczości*. [W:] C. S. Nosal (red.) *Twórcze przetwarzanie informacji*. Delta, Wrocław s. 11-25.

umiejętnościami jej refleksyjnego przetwarzania i praktycznego wykorzystania. Proces twórczego rozwiązywania problemów w ujęciu autora składa się 5 faz¹²:

1. Geneza problemów – celem jest uświadomienie sobie i sformułowanie problemu, który ma strukturę otwartą. W fazie tej dążymy do różnego zdefiniowania problemu celem stworzenia szerokich perspektyw jego rozwiązania.
2. Tworzenie reprezentacji przestrzeni problemowej – celem jest określenie kontekstu problemu i jego możliwych wersji. Faza ma doprowadzić do wyznaczenia mapy pola problemowego oraz odkrycia relacji pomiędzy problemem a rozwiązaniami typowymi, idealnymi czy niedopuszczalnymi.
3. Generowanie problemów – to faza heurystyczna polegająca na wymyśleniu wielu potencjalnych rozwiązań problemu na drodze wolnych skojarzeń, poszukiwania analogii i fantazjowania. Ważne zasady w tej fazie związane są z odroczeniem wartościowaniem, powstrzymaniem się od autocenzury oraz nastawieniem na wielość pomysłów rozwiązań problemu.
4. Ewaluacja – faza ta związana jest z wyborem spośród zebranych pomysłów, najlepszego i najbardziej obiecującego rozwiązania. Istotnym elementem jest zdefiniowanie kryteriów oceny zebranych pomysłów. Faza ta jest ściśle związana z procesami podejmowania decyzji i w związku z tym ważne jest aby decyzje te były podejmowane na sytuacjach rzeczywistych, ale bezpiecznych tzn. wykluczających potencjalne zagrożenia.
5. Planowanie realizacji rozwiązań – w fazie tej najistotniejszym celem dydaktycznym jest ukazanie wagi i potrzeby planowania, które ściśle wiąże sytuacje obecne z przyszłymi i uczy przewidywania zagrożeń i możliwości, które mogą mieć zasadnicze znaczenie w procesie realizacji przyjętego rozwiązania problemu.

Model zaproponowany przez C. Nosala stwarza duże możliwości w edukacji. Może być wykorzystywany na każdym jej szczeblu, a w szczególności w procesie przygotowywania kandydatów na przyszłych nauczycieli. Idea kształcenia problemowego rozwija myślenie twórcze, uczy refleksyjnego analizowania sytuacji problemowych oraz naukowego badania rzeczywistości.

Inną wartą odnotowania propozycją jest model Kreatywnego Rozwiązywania Problemów (KRP) autorstwa trzech amerykańskich badaczy: D. Treffinger, S. Isaksen, K. Dorval¹³. KRP składa się z 3 faz i 6 etapów.

Faza 1 – Zrozumienie problemu, w której wyróżnia się trzy etapy: chaos, analizę danych i formułowanie problemów. Zasadniczym celem fazy pierwszej jest zrozumienie i właściwe zdefiniowanie problemu. Poprawne sformułowanie problemu ma istotne znaczenie dla poszukiwań jego rozwiązania. Problem musi być wyrażony w postaci pytania, które pozwoli na takie poszukiwanie odpowiedzi, które poszerzy opcje poszukiwań jego rozwiązań.

Faza 2 – Gromadzenie pomysłów, składająca się z jednego etapu – generowania pomysłów. Celem tej fazy jest wymyślenie i sformułowanie jak największej liczby po-

---

¹² Za: B. Andrzejewska (2005) *Twórczość jako cel i metoda kształcenia*. [W:] K. J. Szmidt (red.) *Trening twórczości w szkole wyższej*. Wydawnictwo WSHE, Łódź, s. 25-38.

¹³ Za: D. Ekiert-Oldroyd (2004) *Twórcze rozwiązywanie problemów – model i jego zastosowanie w praktyce edukacyjnej*. [W:] Popek, St. (red.) *Twórczość w teorii i praktyce*. Wydawnictwo UMCS, Lublin, s.295-303.

myśłów rozwiązań problemów, ważne jest, aby skrupulatnie notować wszystkie pomysły jakie „przychodzą nam do głowy” i nie oceniać ich podczas generowania.

Faza 3 – Planowanie działania, to faza składająca się z dwóch etapów: selekcji rozwiązań i akceptacji rozwiązań. Faza ta jest ważna ze względu na cel związany z określeniem kryteriów oceny zebranych pomysłów oraz wybraniu najbardziej obiecujących rozwiązań problemu. Podstawowym celem etapu akceptacji rozwiązań jest sporządzenie precyzyjnego planu wdrożenia wybranego rozwiązania i zrealizowanie go w praktyce.

Istotną cechą charakterystyczną dla modelu Kreatywnego Rozwiązywania Problemów jest łączenie myślenia dywergencyjnego i konwergencyjnego. Każdy z etapów, z jednej strony umożliwia, a z drugiej wymaga posługiwania się tymi rodzajami myślenia. Opisany model KRP to jedna z możliwości stymulowania twórczości w pracy pedagogicznej. Można go stosować jako element programu studiów w przygotowywaniu studentów do przyszłej pracy nauczycielskiej, w trakcie różnego rodzaju zajęć doskonalących w pracy z czynnymi nauczycielami lub w przygotowywaniu kadry kierowniczej oświaty. To ostatnie zastosowanie ma miejsce w trakcie zajęć na studiach podyplomowych dla kadry kierowniczej oświaty, które prowadzone są przez Centrum Rozwoju Kierowniczej Kadry Oświatowej przy Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego¹⁴. Doświadczenia zdobyte w praktyce stosowania tego modelu uświadamiają jego wysoką użyteczność, „... wagę stopniowego dochodzenia do poprawnego sformułowania problemu, pułapki zbyt ogólnikowego lub pospiesznego zdiagnozowania problemu prowadzące do wyboru błędnych rozwiązań, istotę poszukiwania wielu rozwiązań, starannego doboru kryteriów ich oceny oraz konieczność tworzenia konkretnego planu wdrożenia przyjętego rozwiązania”¹⁵.

Interesującym rozwiązaniem opartym na myśleniu w kategoriach rozwiązywania problemów zastosowanym w kształceniu wyższym w Holandii jest metoda Twórczego Rozwiązywania Problemów (Problem based learning), jaką stosuje się w pracy ze studentami w Institute Service Management CHN University¹⁶. Praca z wykorzystaniem tej metody odbywa się w małych grupach studentów (8 do 12 osób), którymi kieruje doradca (np. asystent prowadzący ćwiczenia), ale jego rola ogranicza się jedynie do dbania o dynamikę pracy grupowej, jednakowe zaangażowanie i uczestnictwo wszystkich jej członków oraz doradzania w sytuacjach odbiegania i oddalania się myślenia grupy od rzeczywistej istoty i meritum podejmowanego zagadnienia. Rozwiązywane problemy są ściśle związane z realnymi sytuacjami, polegają na studium przypadków, w których teoria naukowa łączy się z praktyką. Warunkiem efektywnej pracy jest dobra znajomość procedury 7 kroków przez wszystkich członków grupy. Na początku spotkania w grupie wszyscy uczestnicy otrzymują od prowadzącego opis sytuacji (ang. case-study).

Model Twórczego Rozwiązywania Problemów składa się z 7 kroków:

---

¹⁴ D. Ekiert-Oldroyd (2004) *Twórcze rozwiązywanie problemów – model i jego zastosowanie w praktyce edukacyjnej*. [W:] Popek, St. (red.) *Twórczość w teorii i praktyce*. Wydawnictwo UMCS, Lublin, s.295-303.

¹⁵ D. Ekiert-Oldroyd (2002) *Kreatywne rozwiązywanie problemów w kształceniu kierowniczej kadry oświatowej*. [W:] K. J. Szmidt; K. T. Piotrowski (red.) *Nowe teorie twórczości. Nowe metody pomocy w tworzeniu*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, s. 162.

¹⁶ Wykład dr Margriet Kat: *Problem Based Learning – a dance in seven steps*. Wygłoszony podczas International Conference on the New Role of the Teacher, Praga 12-14.05.2005.

1. Zrozumienie problemu (sytuacji) i jego kontekstu – podczas tego etapu praca grupowa polega na uświadomieniu sobie przez poszczególnych uczestników czy właściwie zrozumieli sytuację, czy dostrzegają podobne problemy w związku z opisaną sytuacją.
2. Zdefiniowanie problemu – sformułowanie problemu w postaci pytania lub kilku pytań, wykorzystanie trafnych terminów, problem może być ujęty jako główne pytanie dla którego grupa będzie poszukiwała odpowiedzi, albo też jako strategia wymagająca szczegółowego rozplanowania.
3. Analiza problemu (sytuacji) – etap ten polega na dogłębnym rozpoznaniu problemu i jednoczesnym poszukiwaniu możliwych rozwiązań. Praca grupowa z wykorzystaniem burzy mózgów, map myślowych, myślenia życzeniowego, prowokacji intelektualnych, analizy morfologicznej.
4. Struktura i organizacja – etap ten jest związany z krytycznym przeglądem i grupową refleksją nad wnioskami z poprzedniego etapu, dostrzeganie związków i powiązań, selekcja najistotniejszych wniosków i propozycji rozwiązań problemu, planowanie działań prowadzących do rozwiązania problemu.
5. Formułowanie celów uczenia się – zdefiniowanie braków i określenie jakich nowych informacji, wiedzy czy umiejętności potrzebujemy, aby wdrożyć pomysł i rozwiązać problem. Cele uczenia się powinny być klarowne i zrozumiałe dla wszystkich członków grupy i powinny jasno wskazywać na braki i niedostatki informacji i wiedzy.
6. Samokształcenie – ten etap odbywa się poza grupą i polega na samodzielnym poszukiwaniu nowych informacji, ich studiowaniu, zrozumieniu i przyswojeniu.
7. Synteza i testowanie nowej wiedzy – ponowna praca grupowa, etap polegający na podsumowaniu, czego nowego nauczyliśmy się, jakie ważne informacje zdobyliśmy, jak można je będzie wykorzystać w praktycznych, realnych sytuacjach.

Podczas spotkań roboczych, a jest ich kilka w tygodniu (2-3), trwających od 2 do 3 godzin, studenci sami formułują swoje cele dydaktyczne, które pragną zrealizować podczas pracy nad danym problemem. Zakłada się formę pracy indywidualnej (np. zbieranie materiałów w czytelni i bibliotece, spotkanie z przedstawicielem danej profesji) oraz grupowej (np. dyskusje, burze mózgów, dramy). Model ten wzorem uczelni holenderskich, z powodzeniem może być stosowany w programie kształcenia nauczycieli. Rozwija on samodzielność myślenia studentów, uczy współpracy grupowej, wyrabia umiejętności przełamywania nawykowych i schematycznych sposobów postrzegania problemów i sytuacji, pozwala rozwijać myślenie abstrakcyjne, uczy samokształcenia oraz poszukiwania i planowania skutecznych rozwiązań.

W wielu szkołach wyższych w Polsce w praktyce z powodzeniem realizuje się ideę rozwijania dyspozycji twórczych studentów. Egzemplifikacje treningu twórczości oraz zastosowania metod twórczego rozwiązywania problemów, prowadzonych wśród przyszłych pedagogów i psychologów, opisuje praca zbiorowa pod redakcją Krzysztofa J. Szmidta: *Trening twórczości w szkole wyższej*¹⁷. W przekonaniu autorki metody pracy oparte na twórczym rozwiązywaniu problemów powinny stać się kanonem obowiązującym w kształceniu przyszłych nauczycieli i pedagogów.

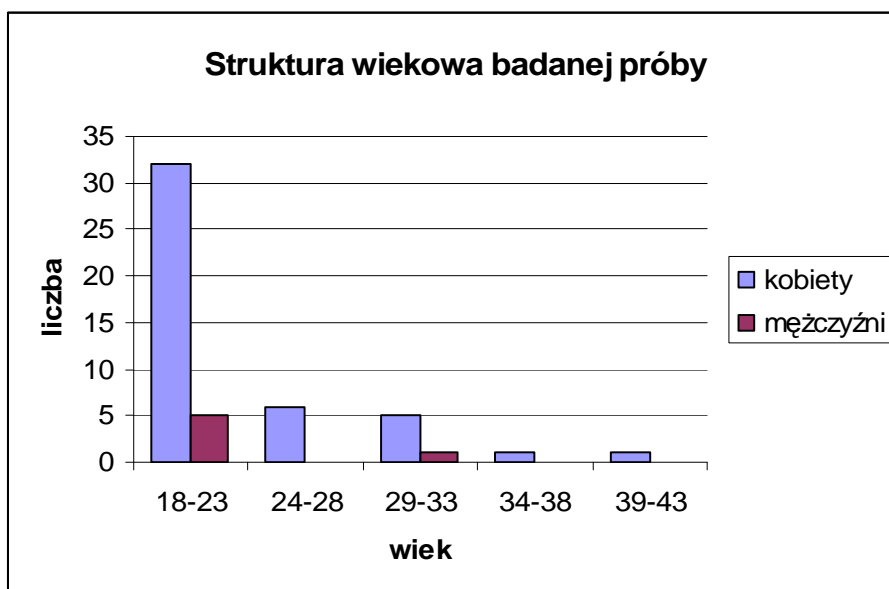
¹⁷ K. J. Szmidt (2005) (red.) *Trening twórczości w szkole wyższej*. Wydawnictwo WSHE, Łódź.

Twórcze rozwiązywanie problemów i jego ocena w opinii studentów

W celu zebrania opinii studentów na temat możliwości wykorzystania twórczego rozwiązywania problemów w pracy nauczyciela zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, a w jej ramach – technikę ankiety. Problemy diagnostyczne sondażu dotyczyły następujących kwestii:

1. Czy zajęcia z metod twórczego rozwiązywania problemów powinny znaleźć się w programie kształcenia nauczycieli?
2. Jakie są możliwości stosowania metod twórczego rozwiązywania problemów w profesji nauczycielskiej?
3. Jaki jest cel stosowania metod twórczego rozwiązywania problemów w profesji nauczycielskiej?

W badaniach uczestniczyło 51 studentów I roku studiów zaocznych pedagogiki resocjalizacyjnej WSP TWP w Warszawie, Wydział Nauk Społeczno-Pedagogicznych w Katowicach. Ogółem w badaniach wzięło udział 6 mężczyzn i 45 kobiet. Strukturę wiekową badanej próby obrazuje poniższy wykres.

Źródło: badania własne

Badani studenci w roku akademickim 2004/2005 uczęszczali na zajęcia z przedmiotu fakultatywnego: Techniki twórczego rozwiązywania problemów w wymiarze 30 godzin rocznie. Na pytanie 1. Czy zajęcia z metod twórczego rozwiązywania problemów powinny znaleźć się w programie kształcenia nauczycieli? – uzyskano 100% twierdzących odpowiedzi. Uzyskane wyniki wskazują, iż badani studenci dostrzegają potrzebę kształcenia pedagogicznego w zakresie twórczego myślenia.

Poszukując możliwości zastosowania metod twórczego rozwiązywania problemów w pracy nauczyciela badani podawali następujące odpowiedzi:

- metody rozwijające twórcze myślenie uczniów powinny być stosowane podczas zajęć z każdego przedmiotu – 28 wypowiedzi;

- podczas godzin wychowawczych przy rozwiązywaniu problemów klasowych – 13 wypowiedzi;
- podczas zajęć pozalekcyjnych (kółka przedmiotowe) – 5 wypowiedzi;
- jako element urozmaicenia lekcji z przedmiotów ścisłych – 3 wypowiedzi;
- na lekcjach języka polskiego (twórcze pisanstwo) – 1 wypowiedź;
- podczas zajęć z przedmiotów artystycznych – 1 wypowiedź.

Do najważniejszych celów stosowania przez nauczycieli metod twórczego rozwiązywania problemów badani studenci zaliczyli:

- uczenie samodzielności myślenia uczniów – 31 wypowiedzi;
- budzenie i rozwijanie zainteresowań uczniów – 9 wypowiedzi;
- stymulowanie indywidualnych zdolności dzieci i młodzieży – 7 wypowiedzi;
- skuteczne motywowanie uczniów do nauki – 5 wypowiedzi;
- rozwijanie umiejętności współpracy pomiędzy uczniami oraz uczniami i nauczycielem – 3 wypowiedzi;
- zachęcanie do formułowania i wyrażania samodzielnych i niezależnych sądów i opinii – 2 wypowiedzi;
- rozwijanie emocji dzieci i młodzieży – 1 wypowiedź.

Jak obrazują otrzymane wyniki badania studenci dostrzegają konieczność rozwijania twórczego myślenia przyszłych nauczycieli, jak również możliwości i celowość wykorzystania metod twórczego rozwiązywania problemów w profesji nauczycielskiej.

Podsumowanie

Idea rozwijania twórczości pedagogów i nauczycieli zakłada, iż w przyszłości będą oni podejmowali analogiczne formy twórczej pracy w dzieci i młodzieżą. Kształcenie poprzez aktywność twórczą pozostawia pozytywne skutki związane z rozwijaniem kompetencji kreatywnych i motywacji do twórczości oraz daje przyszłemu nauczycielowi szeroki zakres możliwości dydaktycznych związanych z bogactwem stosowania metod i technik pracy z uczniami.

Literatura cytowana

- Banasiak J. (1975) *Z rozważań o nauczycielu twórczym*. „Kwartalnik Pedagogiczny” nr 2.
- Chaffee J. (2001) *Potęga twórczego myślenia* (tłum. M. Czekański). Grupa Wydawnicza Bertelsmann, Warszawa.
- Ekiert-Oldroyd D. (2002) *Kreatywne rozwiązywanie problemów w kształceniu kierowniczej kadry oświatowej*. [W:] K. J. Szmidt, K. T. Piotrowski (red.) *Nowe teorie twórczości. Nowe metody pomocy w tworzeniu*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Ekiert-Oldroyd D. (2003) *Pedeutologiczne konteksty dydaktyki twórczości i ich pragmatyczne implikacje (pedeutologia twórczości a dydaktyka twórczości)*. [W:] Szmidt, K. J. (red.) *Dydaktyka twórczości. Koncepcje – problemy – rozwiązania*. Oficyna Wydawnicza „IMPULS”, Kraków.
- Ekiert-Oldroyd D. (2004) *Twórcze rozwiązywanie problemów – model i jego zastosowanie w praktyce edukacyjnej*. [W:] Popek, St. (red.) *Twórczość w teorii i praktyce*. Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Matwiejów B. (1995) *Twórcze aspekty badawczej i praktycznej działalności nauczycieli*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Pedagogiczne, Zeszyt 22.
- Necka E. (1992) *Trening twórczości*. Polskie Towarzystwo Psychologiczne Pracownia Wydawnicza, Olsztyn.

- Nęcka E. (1994) *TROP... Twórcze rozwiązywanie problemów*. Oficyna Wydawnicza „IMPULS”, Kraków.
- Nęcka E. (1998) *Trening twórczości. Podręcznik dla psychologów, pedagogów i nauczycieli*. Oficyna Wydawnicza „IMPULS”, Kraków.
- Nęcka E. (2001) *Psychologia twórczości*. GWP, Gdańsk.
- Nosal, C. S. (1992) *Kształcenie dla twórczości*. [W:] C. S. Nosal (red.) *Twórcze przetwarzanie informacji*. Delta, Wrocław.
- Piirto J. (1998) *Ways to Enhance Creativity: A different Approach*.
www.giftedbooks.com/aart_piirto.html.
- Szmidt K. J. (2001) *Szkice do pedagogiki twórczości*. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.
- Szmidt K. J. (2003) *Współczesne koncepcje wychowania do kreatywności i nauczania twórczości: przegląd stanowisk polskich*. [W:] Szmidt, K. J. (red.) *Dydaktyka twórczości. Koncepcje – problemy – rozwiązania*. Oficyna Wydawnicza „IMPULS”, Kraków.
- Szmidt K. J. (2005) (red.) *Trening twórczości w szkole wyższej*. Wydawnictwo WSHE, Łódź.
- Treffinger D. J., Isaksen S. G., Dorval K. B. (1997) *Kreatywne rozwiązywanie problemów*. Część I i II (tłum. D. Ekiert-Grabowska, K. Grabowska), OKiDK ITE, Radom.